

ΑΝΤΩΝΗΣ Π.ΑΡΓΥΡΟΣ

ΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΠΡΟΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ
ΗΘΙΚΗΣ ΒΛΑΒΗΣ ΑΠΟ ΝΟΜΙΜΗ ΠΡΑΞΗ ΤΩΝ
ΟΡΓΑΝΩΝ ΤΟΥ(ΕΜΒΟΛΙΑΣΜΟΣ)ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΤΗΝ
ΑΠΟΦΑΣΗ 622/2021 Α' Τμήμα ΣτΕ

*«...η προκαλούμενη από την πραγματοποίηση του
εμβολιασμού βλάβη συνιστά υπέρμετρη θυσία για
τον παθόντα (βλάβη υγείας και προσβολή
προσωπικότητας), χάριν του συμφέροντος του
κοινωνικού συνόλου...»*

ΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΠΡΟΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΗΘΙΚΗΣ ΒΛΑΒΗΣ ΑΠΟ ΝΟΜΙΜΗ ΠΡΑΞΗ(ΕΜΒΟΛΙΑΣΜΟΣ)

ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΤΗΝ ΑΠΟΦΑΣΗ 622/2021 Α΄ Τμήμα ΣτΕ

ΑΝΤΩΝΗΣ Π.ΑΡΓΥΡΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ(1) Θεμελιώδες στοιχείο της αρχής της νομιμότητας στη χώρα μας είναι η καθιέρωση της ευθύνης του κράτους προς αποζημίωση για ζημίες που προκαλούν οι δημόσιες αρχές σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα, η οποία διέπεται από τις διατάξεις των άρθρων 104,105,106 ΕισΝΑΚ¹.

Παράλληλα η Ευρωπαϊκή Ένωση και η δράση της διέπεται και εκείνη από την αρχή της νομιμότητας, όπου στο άρθρο 288 της Συνθήκης Ε.Κ. (ΣΕΚ) καθιερώνεται ρητά η υποχρέωση της Κοινότητας για αποκατάσταση των ζημιών που προξενούν τα όργανα ή οι υπάλληλοί της κατά την άσκηση των καθηκόντων τους. (βλ. Υποθέσεις Francovich and Bonifaci (C-6,9/90, Απόφαση Brasserie du pecheur (C-46/93) .

Η νομολογία, με την ιστορική απόφαση 11/1858 του Αρείου Πάγου, έθεσε τα θεμέλια για την καθιέρωση της αστικής ευθύνης του Δημοσίου.

(2) Κατά την έννοια των διατάξεων των άρθρων 104 ,105,106 ΕισΝΑΚ, ευθύνη προς αποζημίωση γεννάται :

Α) Από την έκδοση μη νόμιμης εκτελεστής διοικητικής πράξης ή από τη μη νόμιμη παράλειψη έκδοσης τέτοιας πράξης αλλά και από μη νόμιμες υλικές ενέργειες των οργάνων του Δημοσίου ή από παραλείψεις οφειλόμενων νόμιμων υλικών ενεργειών αυτών, εφόσον οι υλικές αυτές ενέργειες ή παραλείψεις συνάπτονται με την οργάνωση και λειτουργία των δημόσιων υπηρεσιών.

Β)Εξάλλου, υπάρχει ευθύνη του Δημοσίου, τηρουμένων και των λοιπών προϋποθέσεων του νόμου, όχι μόνον όταν με πράξη ή παράλειψη οργάνου τους παραβιάζεται συγκεκριμένη διάταξη νόμου αλλά και όταν παραλείπονται τα ιδιαίτερα καθήκοντα και υποχρεώσεις που προσιδιάζουν στη συγκεκριμένη υπηρεσία και

¹ Βλ. 1) αναλυτικό Σχόλιο της Ε. Πρεβεδούρου «Νομολογιακές εξελίξεις στο καθεστώς της αστικής ευθύνης του Δημοσίου: ΣτΕ Ολ 1501/2014 (ευθύνη από νόμιμες πράξεις, ευθύνη από πράξεις των οργάνων της δικαστικής εξουσίας)»σε <http://www.prevedourou.gr> , 2) Σημείωση Ε. Γαληνού ΕΔΚΑ 2014/629) και 3) Σχόλιο Ε. Πρεβεδούρου Ευθύνη του Δημοσίου από πράξεις οργάνων της δικαστικής εξουσίας σε ΣτΕ Ολ 1501/2014, ΘΠΔΔ 5/2014, σ. 411

προσδιορίζονται από την κείμενη εν γένει νομοθεσία, τα διδάγματα της κοινής πείρας και τις αρχές της καλής πίστης (ΣτΕ 609, 582/2020, 116/2019, βλ. ΣτΕ 2432-2433/2018, 2776/2016, 3793/2014, 4133/2011 επταμ. κ.ά.). Ευθύνη για παράνομες πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων του Δημοσίου υπάρχει όχι μόνο για εκτελεστές διοικητικές πράξεις αλλά και για υλικές πράξεις των οργάνων του Δημοσίου στα πλαίσια άσκησης των καθηκόντων τους(ΑΕΔ 5/1995).

Γ) Υπάρχει αναγνώριση της ευθύνης του Δημοσίου από ζημιογόνες πράξεις των οργάνων του , όχι μόνο παράνομες, όπως ρητώς προβλέπει η διάταξη του άρθρου 105 ΕισΝΑΚ, αλλά και νόμιμες. (βλ ΣτΕ 1501/2014 Ολομ, 622/2021.)

Ο κατά τα ανωτέρω παράνομος χαρακτήρας της ζημιογόνου πράξης, παράλειψης ή υλικής ενέργειας αρκεί για να στοιχειοθετηθεί η ευθύνη του Δημοσίου, χωρίς να απαιτείται και η διαπίστωση πταίσματος του οργάνου του (ΣτΕ 1698-1700/2019, 2432- 2433/2018, 2776/2016, 4410/2015 κ.ά.).

Απαραίτητη, πάντως, προϋπόθεση για την επιδίκαση αποζημίωσης είναι, μεταξύ άλλων, η ύπαρξη αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ της παράνομης πράξης ή παράλειψης ή υλικής ενέργειας ή παράλειψης υλικής ενέργειας του δημοσίου οργάνου και της ζημίας που επήλθε. Αιτιώδης δε σύνδεσμος υπάρχει όταν, κατά τα διδάγματα της κοινής πείρας, η πράξη ή παράλειψη ή υλική ενέργεια ή παράλειψη αυτής εκ μέρους του οργάνου του Δημοσίου είναι επαρκώς ικανή (πρόσφορη) και μπορεί αντικειμενικά κατά τη συνήθη και κανονική πορεία των πραγμάτων και χωρίς τη μεσολάβηση άλλου περιστατικού να επιφέρει τη ζημία και την επέφερε στη συγκεκριμένη περίπτωση (Σ.τ.Ε. 572, 1184/2013, 523, 2429/2014, 2839/2017, 2112/2019, 300, 582/2020).

Περαιτέρω, κατά την έννοια των ίδιων διατάξεων, ανεξάρτητα από την αποζημίωση για την περιουσιακή ζημία, το δικαστήριο της ουσίας μπορεί, κατά το άρθρο 932 του Αστικού Κώδικα, να επιδικάσει εύλογη κατά την κρίση του χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης ή, σε περίπτωση θανατώσεως προσώπου, λόγω ψυχικής οδύνης (Σ.τ.Ε. 266/2013, 2669/2015, 2839/2017, 609/2020).

(3)Η ιστορική απόφασης ΣτΕ Ολ 1501/2014, αποτελεί την ρητή αναγνώριση της ευθύνης του Δημοσίου από ζημιογόνες πράξεις

των οργάνων του και των οργάνων της δικαστικής λειτουργίας, όχι μόνο παράνομες, όπως ρητώς προβλέπει η διάταξη του άρθρου 105 ΕισΝΑΚ, αλλά και νόμιμες.

Η διαπίστωση του παράνομου της ζημιογόνου πράξης, παράλειψης αρκεί για να στοιχειοθετηθεί η ευθύνη του Δημοσίου, χωρίς να απαιτείται και η διαπίστωση πταίσματος του οργάνου του (ΣτΕ 4410/2015, 877/2013 7μ., 1413/2006 7μ., 2727/2003) ή του κατάφωρου ή πρόδηλου χαρακτήρα της παρανομίας (πρβλ ΣτΕ 1501/2014 Ολομ.).

(4)Έχει κριθεί (ΣτΕ 1501/2014 Ολομ.) το άρθρο 4 παρ. 5 του Συντάγματος , ορίζοντας ότι «Οι Έλληνες πολίτες συνεισφέρουν χωρίς διακρίσεις στα δημόσια βάρη, ανάλογα με τις δυνάμεις τους», έχει αναγάγει σε συνταγματικό κανόνα την ισότητα ενώπιον των δημοσίων βαρών, συνιστά δε, παράλληλα και διάταξη στην οποία θεμελιώνεται η αποζημιωτική ευθύνη του Δημοσίου από πράξεις των οργάνων του που προκαλούν ζημία, παράνομες (ΣτΕ 980/2002) ή νόμιμες (ΣτΕ 5504/2012).

Έχει κριθεί άλλωστε(βλ ΣτΕ 1501/2014 Ολομ, 622/2021.), ότι η ισότητα ενώπιον των δημοσίων βαρών επιτάσσει και την αποκατάσταση της ζημίας που κάποιος υφίσταται από την δράση, χάριν του δημοσίου συμφέροντος, των οργάνων του Κράτους, όταν η δράση αυτή δεν είναι σύννομη ή όταν είναι μεν νόμιμη αλλά προκαλεί βλάβη ιδιαίτερη και σπουδαία, σε βαθμό ώστε να υπερβαίνει τα όρια που είναι κατά το Σύνταγμα ανεκτά προκειμένου να εξυπηρετηθεί ο σκοπός δημοσίου συμφέροντος στον οποίο αποβλέπει η δράση αυτή, σύμφωνα με την οικεία νομοθεσία. Ο σκοπός της διάταξης του άρθρου 4 παρ Σ υλοποιείται υπό την ως άνω έννοια όταν αποκατάσταση τέτοιας ζημίας καθίσταται δυνατή σε περίπτωση ζημιογόνου δράσης οιαδήποτε οργάνου του Κράτους, άρα και εκείνης των οργάνων τα οποία είναι ενταγμένα στην δικαστική λειτουργία.

(5)Κατά τον καθηγητή Χ. Χρυσανθάκη² : **«Η αποκατάσταση της ζημίας υπολαμβάνεται ως ένα κοινό κοινωνικό βάρος, στο οποίο οφείλουν να συνεισφέρουν όλοι κατ' αρχήν δια του κρατικού κορβανά, δηλαδή μέσω του μηχανισμού της συνεισφοράς στα κοινά βάρη** (Συντ. άρθρο 4 παρ.5)» (Στην 622/2021 Απόφαση του

² βλ: Χ. Χρυσανθάκη :ΤΙΜΗΤΙΚΟΣ ΤΟΜΟΣ Π ΠΑΡΑΡΑ - Η ΑΣΤΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟΥ ΛΟΓΩ ΙΑΤΡΙΚΟΥ ΣΦΑΛΜΑΤΟΣ.-

ΣΤΕ κρίθηκε ότι: «Σε περίπτωση, που επέλθει ευθέως βλάβη της υγείας προσώπου συνεπεία της συνταγματικώς θεμιτής και νομίμου πραγματοποιήσεως εμβολιασμού (δηλαδή εμβολιασμού διενεργούμενου με σκοπό την προστασία της δημόσιας υγείας συλλογικώς και ατομικώς και προβλεπόμενου από ειδική νομοθεσία, υιοθετούσα έγκυρα και τεκμηριωμένα επιστημονικά, ιατρικά και επιδημιολογικά πορίσματα στον αντίστοιχο τομέα, με δυνατότητα εξαιρέσεως από αυτόν σε ειδικές ατομικές περιπτώσεις, για τις οποίες αυτός αντενδείκνυται), ήτοι βλάβη, μη οφειλομένη σε παρεμβαλλομένη παράνομη πράξη ή παράλειψη (όπως πχ χορήγηση ελαττωματικού ή ακαταλλήλου σκευάσματος ή πλημμέλειες κατά την διενέργεια του εμβολιασμού), ανακύπτει ευθέως εκ του άρθρου 4 παρ. 5 σε συνδυασμό και με το άρθρο 25 παρ 4 του Συντάγματος ευθύνη του κράτους προς εύλογη αποκατάσταση της ζημίας του παθόντος υπό την έννοια της αποκαταστάσεως τόσο της τυχόν υλικής όσον και, κατ' ανάλογη εφαρμογή του άρθρου 932 ΑΚ, της ηθικής βλάβης του. Τούτο δε, διότι, στις περιπτώσεις αυτές, **η προκαλούμενη από την πραγματοποίηση του εμβολιασμού βλάβη συνιστά υπέρμετρη θυσία για τον παθόντα (βλάβη υγείας και προσβολή προσωπικότητας), χάριν του συμφέροντος του κοινωνικού συνόλου»**

(6) Το Σύνταγμα, δεν ανέχεται να παραμένουν αναποζημιώτες ζημίες που κάποιος υφίσταται από ενέργειες οποιουδήποτε κρατικού οργάνου, ακόμη και των οργάνων της δικαστικής λειτουργίας μέχρις ότου ο νομοθέτης ρυθμίσει ειδικώς την ευθύνη του Δημοσίου από πράξεις οργάνων της δικαστικής λειτουργίας, το άρθρο 105 Εισ.Ν.Α.Κ. έχει ανάλογη εφαρμογή σε περίπτωση πρόκλησης ζημίας από πράξεις των οργάνων αυτών η οποία μπορεί να αποδοθεί σε πρόδηλο σφάλμα τους (βλ. ΣΤΕ, 1047, 49/2016 ,βλ. ΣΤΕ Ολομ. 1501/2014, ΣΤΕ 1533-4/2018, 1330/2016, ΔΕΦΑΘ 3631/2018).). και ΔΕΕ C-173/2003 *Traghetti del Mediterraneo* κατά Ιταλίας της 13.6.2006, C-224/01 *Kobler* κατά Αυστρίας της 30.9.2003).

(7) Σε περίπτωση συνδρομής των προϋποθέσεων εφαρμογής του άρθρου 105 Εισ.ΝΑΚ, το Δημόσιο υποχρεούται να αποκαταστήσει, σύμφωνα με το άρθρο 298 του Αστικού Κώδικα, κάθε θετική ζημία, καθώς και το διαφυγόν κέρδος, εκείνο δηλαδή, το οποίο προσδοκά κανείς με πιθανότητα σύμφωνα με τη συνήθη πορεία

των πραγμάτων ή τις ειδικές περιστάσεις και ιδίως τα προπαρασκευαστικά μέτρα που έχουν ληφθεί (ΣΤΕ 2150/2017, 451/2013 7μ., 1491/2010, 2706/2009 7μ.). Τέλος, κατά την έννοια των ιδίων διατάξεων, ανεξαρτήτως της αποζημίωσης για την περιουσιακή ζημία, το δικαστήριο μπορεί να επιδικάσει εύλογη κατά την κρίση του χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης, κατ' ανάλογη εφαρμογή της διάταξης του άρθρου 932 ΑΚ (ΣΤΕ 1300/2014, 3322/2012 7μ.).

ο ΤΟ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΤΗΣ ΑΠΟΦΑΣΗΣ 622/2021 Α' Τμήμα ΣΤΕ

Απόφαση 622/2021 Α' Τμήμα

Πρόεδρος: Μ. Καραμανώφ, Αντιπρόεδρος

Εισηγητής: Ο. Ζύγουρα, Σύμβουλος

(Ευθύνη προς αποκατάσταση ηθικής βλάβης από νόμιμη πράξη εμβολιασμού – Ερμηνεία άρθρου 73 ΚΔΔ)

«Ι. Σε περίπτωση, που επέλθει ευθέως βλάβη της υγείας προσώπου συνεπεία της συνταγματικώς θεμιτής και νομίμου πραγματοποιήσεως εμβολιασμού (δηλαδή εμβολιασμού διενεργούμενου με σκοπό την προστασία της δημόσιας υγείας συλλογικώς και ατομικώς και προβλεπόμενου από ειδική νομοθεσία, υιοθετούσα έγκυρα και τεκμηριωμένα επιστημονικά, ιατρικά και επιδημιολογικά πορίσματα στον αντίστοιχο τομέα, με δυνατότητα εξαιρέσεως από αυτόν σε ειδικές ατομικές περιπτώσεις, για τις οποίες αυτός αντενδείκνυται), ήτοι βλάβη, μη οφειλομένη σε παρεμβαλλομένη παράνομη πράξη ή παράλειψη (όπως πχ χορήγηση ελαττωματικού ή ακαταλλήλου σκευάσματος ή πλημμέλειες κατά την διενέργεια του εμβολιασμού), ανακύπτει ευθέως εκ του άρθρου 4 παρ. 5 σε συνδυασμό και με το άρθρο 25 παρ 4 του Συντάγματος ευθύνη του κράτους προς εύλογη αποκατάσταση της ζημίας του παθόντος, υπό την έννοια της αποκαταστάσεως τόσο της τυχόν υλικής όσον και, κατ' ανάλογη εφαρμογή του άρθρου 932 ΑΚ, της ηθικής βλάβης του. Τούτο δε, διότι, στις περιπτώσεις αυτές, η προκαλούμενη από την πραγματοποίηση του εμβολιασμού βλάβη συνιστά υπέρμετρη θυσία για τον παθόντα (βλάβη υγείας και προσβολή προσωπικότητας), χάριν του συμφέροντος του κοινωνικού συνόλου.

II. Εκ του Συντάγματος και των άρθρων 19, 23, 24, 26 και 39 της κυρωθείσης με τον ν. 2101/1992 (φ. 192 τ. Α') Διεθνούς

Συμβάσεως για τα Δικαιώματα του Παιδιού δεν επιτάσσεται η πρόβλεψη ειδικού αποζημιωτικού καθεστώτος για τις περιπτώσεις βλάβης συνεπεία εμβολιασμού. Μη πρόβλεψη δε τέτοιου ειδικού καθεστώτος δεν συνιστά παράλειψη νομοθετήσεως, δυναμένη να στοιχειοθετήσει αξίωση αποζημιώσεως κατά το άρθρο 105 ΕισΝΑΚ.

III. Κατά την έννοια των διατάξεων του άρθρου 73 ΚΔΔ, δεν απαιτείται να περιέχει η αγωγή νομική βάση, τυχόν δε μνεία περί υπαγωγής των πραγματικών περιστατικών, των οποίων γίνεται επίκληση, σε νομική διάταξη δεν δεσμεύει το δικαστήριο, το οποίο οφείλει να προβεί αυτεπαγγέλτως σε ορθή νομική υπαγωγή, χωρίς αυτό να συνιστά ανεπίτρεπτη μεταβολή της βάσεως της αγωγής, αφού αυτή συγκροτείται από τα θεμελιούντα το αίτημα πραγματικά περιστατικά και όχι από τον νομικό τους χαρακτηρισμό.

IV. Με αγωγή ενώπιον του Διοικητικού Πρωτοδικείου Αθηνών, που ασκήθηκε από μητέρα, έχουσα μόνη την γονική μέριμνα της ανήλικης κόρης της, εζητήθη η επιδίκαση στην κόρη της χρηματικής ικανοποιήσεως λόγω ηθικής βλάβης, την οποία υπέστη η τελευταία λόγω νοσήσεως, κατόπιν του εμβολιασμού της με το εμβόλιο MMR II (τριδύναμο εμβόλιο ιλαράς, παρωτίτιδας και ερυθράς), από πανεγκεφαλίτιδα, ήτοι σπανιώτατη (1:1.000.000 δόσεων εμβολίου) ανεπιθύμητη ενέργεια του εμβολίου αυτού. Η κόρη της εναγούσης εν τω μεταξύ απεβίωσε και την δίκη συνέχισε η μητέρα – ήδη αναιρεσείουσα, ως μόνη κληρονόμος της. Με την αγωγή προεβάλλετο ότι συνέτρεχε ευθύνη του Ελληνικού Δημοσίου και του Δήμου Χ., στα ιατρεία του οποίου επραγματοποιήθη ο εμβολιασμός, κατά τα άρθρα 105, 106 ΕισΝΑΚ, λόγω παρανόμων πράξεων των οργάνων των και, ειδικότερα α) λόγω αντιθέσεως προς το Σύνταγμα και την ΕΣΔΑ και προς τον Κώδικα Ιατρικής Δεοντολογίας του επιβαλλομένου για την φοίτηση των μαθητών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση εμβολιασμού και β) λόγω της κατά παράβαση του Συντάγματος και της Διεθνούς Συμβάσεως για τα Δικαιώματα του Παιδιού παραλείψεως να θεσπισθεί νομοθετικά σύστημα αποζημιώσεως για βλάβη ή θάνατο από εμβολιασμό. Περαιτέρω, με επικουρική βάση της αγωγής, η αξίωση προς χρηματική ικανοποίηση εστηρίζετο στην ευθύνη του Δημοσίου προς αποκατάσταση ζημίας προελθούσης από νόμιμη πράξη, λόγω της επελεύσεως, εξ αιτίας του εμβολιασμού, ζημίας της κόρης της εναγούσης, η οποία υπερέβαινε τα όρια της θυσίας,

στην οποία είναι ανεκτό από την έννομη τάξη να υποβάλλονται οι πολίτες χάριν του δημοσίου συμφέροντος.

Αναιρείται απόφαση του Διοικητικού Εφετείου Αθηνών, για τον λόγο ότι, ενώ με την επικουρική βάση της αγωγής της, η αναιρεσείουσα επεκαλείτο την ευθύνη του Δημοσίου για αποκατάσταση –ηθικής εν προκειμένω- βλάβης από νόμιμη πράξη, παραθέτοντας τα θεμελιωτικά της αξιώσεως αυτής στοιχεία και, συνεπώς, η αγωγή, κατ' όρθή νομική υπαγωγή, εστηρίζετο κατά την επικουρική αυτή βάση στο άρθρο 4 παρ. 5 του Συντάγματος, μη νομίμως το δικάσαν δικαστήριο έκρινε ότι η αγωγή δεν εστηρίζετο στην επικουρική αυτή βάση και ότι το Διοικητικό Πρωτοδικείο, δεχθέν ότι εθεμελιούτο αξίωση χρηματικής ικανοποιήσεως λόγω ηθικής βλάβης στο άρθρο 4 παρ. 5 του Συντάγματος, μετέβαλε ανεπιτρέπτως την βάση της αγωγής.»

ΑΝΤΩΝΗΣ Π.ΑΡΓΥΡΟΣ

12 Μαΐου 2021

ΑΝΤΩΝΗΣ Π.ΑΡΓΥΡΟΣ

ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ Α.Π

Τηλ. γραφείου 210.3630.994- Κινητό 6944.373809

E.mail: antonis.argyros@gmail.com

Ιπποκράτους 32 -Αθήναι 10680